

Komende vrijdag starten de Olympische Spelen in Rio de Janeiro, maar Hans Vandeweghe blikt al een hele week vooruit. Hoe België wellicht weer gaat stranden op een paar medailles. Hoe (geo)politiek altijd opduikt in de stadions. En waarom het toch, ondanks alle opgefokte doemdenkerij, misschien wel eens heel interessante Spelen kunnen worden. Het kind van een bourgeoisgezin werd in Gent een bekende campagnevoerder en vredesactivist. Dertig jaar later staat bar-eigenaar Pol D'Huyvetter (54) nog altijd op de barricaden, nu in Rio. Via een coöperatieve voor zonne-energie vecht hij voor de ontvoogding van zijn favela.

Wie in Rio de Janeiro komt - neem nu voor de Olympische Spelen - verzeilt vast op Copacabana. Zin in iets anders, weg van de platgetreden paden? Loop dan langs het stadion van het beachvolleybal en sla voorbij Posto 1 linksaf. Je bent in Leme, een typische wijk in Rio waar schatrijk en straatarm bij elkaar binnen kijken. Welkom in het sociale lappendeken Rio, welkom in de favela's, als je tenminste durft door te lopen langs de steile Ladeira Ary Barroso. Als het de eerste keer is, ga dan voor zonsopgang en neem de mototaxi en vraag naar Estrelas da Babilônia, of neem de tijd om tien minuten de heuvel op te lopen.

Loop haaks op het strand de steile heuvel op. Bij de eerste kruising sla je linksaf, richting Babilônia, niet rechts naar Chapeu Mangueira, dat is een andere favela. Blijven lopen tot je links een trappenhuis met recente appartementen ziet, net vóór de (alles behalve) pacificerende politie UPP je aanstaart. Neem de trappen tot boven en zoek daar naar gele sterren geschilderd op de grond. Volg de sterren of vraag naar de bar van Pol op de Mirante. Even later loop je voorbij enkele hang-favelados over een uitgewoond voetbalpleintje.

Welkom bij Estrelas da Babilônia, de bar-restaurant-hostel van Pol D'Huyvetter en zijn Colombiaanse vrouw Bibiana Angel Gonzalez. Alle gekheid...: Babilônia is meestal erg veilig. Volgend weekend zullen ook notabelen diezelfde weg nemen, in het donker nog wel. Op zaterdag 6 augustus, niet toevallig op de openingsdag van de Olympische Spelen, wordt voor de tiende keer Babilônia Black georganiseerd, het grote feest van de favela dat tot ver voorbij middernacht doorgaat tot zonsopgang. Het feest zal beginnen met een vredesmars, een oude gewoonte van de initiatiefnemer.

Geweldloos verzet

Een Nederlandse kennis vertelde mij een jaar geleden over een Belg die boven in de favela een bar had maar zich tegelijk engageerde om zijn wijk beter te maken. Hoe de wereld toch maar een dorp is, want tien minuten na de 'eerste' kennismaking begon het te dagen dat ik Pol de bareigenaar kende uit een vorig leven. Een kwart eeuw geleden was ik door een weekblad gevraagd om dwarsliggers te portretteren en zo zat ik op een ochtend op een oude sofa bij een stel jonge mannen en vrouwen die er een levenswerk van maakten om elk kerntransport naar Mol tegen te houden door zich vast te ketenen, of tussentijds actie te voeren bij de raketbasis in Florennes of onverwacht over de draad te klimmen bij de vliegbasis in Kleine Brogel.

Dat was 'Voor Moeder Aarde', een organisatie die aanleunde bij het Vlaams Actiecomité tegen Atoomwapens. Ze predikten geweldloos verzet, maar werden gevolgd door de Staatsveiligheid. Met succes. In 1991 organiseerden ze samen met activisten uit andere landen een 5.500 kilometer lange voettocht naar Nevada, waar ondergrondse kernproeven werden uitgevoerd in Western Shoshone-gebied. Die tocht kreeg wereldwijde aandacht en even later tekende Bush sr. een moratorium op kernproeven in de woestijn. Op de sofa in Gent zat toen ook Pol D'Huyvetter, die ik 25 jaar later fel bezweet na de klimpartij naar zijn bar de hand schud.

Om een lang verhaal wat in te korten: Voor Moeder Aarde werd in 2004 de Vlaamse afdeling van Friends of the Earth, 's werelds grootste milieufederatie. En D'Huyvetter werd iets later directeur van het campagnesecretariaat in het stadhuis van Leper van een andere wereldwijde vereniging: Burgemeesters voor de Vrede (Mayors for Peace) met zetel in Hiroshima, voor eeuwig voorgezeten door de burgemeester van de Japanse stad die op 6 augustus 1945 om 8.15 uur de eerste kernbom ooit op het dak kreeg.

Kippenvel kreeg D'Huyvetter, toen hij ontdekte dat de Juegos Olímpicos zouden worden geopend tijdens de jaarlijkse herdenking in Hiroshima, twaalf tijdzones verder. Dus kroop hij in zijn pen namens zijn voorzitter, de burgemeester van Hiroshima. Of het geen idee zou zijn, in dit extreem gewelddadige jaar, om precies om 20.15 uur op 5 augustus (8.15 uur op 6 augustus in Hiroshima) een minuut stilte te houden voor de vrede?

"Fernando Meirelles, de regisseur van de openingsceremonie (bekend van de film 'Cidade de Deus', HV), was ervoor. Iedereen die ik kon aanspreken, was pro. Het immense stadion Maracanã één minuut lang stil voor vrede op aarde terwijl de hele wereld toekijkt, wat een buitenkans. Tot de burgemeester van Hiroshima antwoord kreeg van het Internationaal Olympisch Comité: 'We hebben al een monument voor de doden in het dorp en aan het eind zullen we ook een minuut stilte houden voor de doden.' Ze hadden er niks van begrepen. Wij wilden geen minuut voor de doden, verdorie, maar voor de vrede, om stil te staan bij de aanslagen in Brussel, Parijs, Nice... Wij wilden een positieve boodschap. Een beweging van meer dan één miljard stedelingen, in meer dan 7.000 steden in 163 landen, is met een kluitje in het riet gestuurd. Maar we geven niet op. Ze horen nog van ons."

Te veel bloed

Het is ochtend en wat begon als een rustig gesprek over werk en leven van de campagnevoerder uit Gent, wordt heel even een tirade. We zitten in de nieuw aangelegde tuin van zijn pousada, zijn bed & breakfast waar ik binnen het uur aan de praat geraak met een Zuid-Afrikaanse, een Indiër en een Nederlander. De Estrelas is de best draaiende horecazaak in Babilônia, een van de drie favela's (er zijn er 1.200 in Rio, HV) waar de politie de zaakjes op orde heeft.

D'Huyvetter, wereldverbeteraar en bevlogen verteller: "De zogeheten pacificatie van de favela's is mislukt. Babilônia is een gelukkige uitzondering, samen met de favela's van Santa Marta en Vidigal, waar bewoners een actieve rol spelen in de pacificatie. Vanaf eind

vorig jaar tot maart hebben de bendes in vele andere favela's van Rio terrein teruggewonnen. De hoofdassen zijn voor de politie, uit de zijstraten met de drugshandel blijven ze weg of ze worden beschoten. Ook bij ons was er meer geweld dan anders, al hebben onze gasten daar weinig van gemerkt, want hier staat de gewapende drugshandel erg zwak.

"Deze heuvel is in handen van de Comando Vermelho, de CV, destijds ontstaan uit het oude verzet tegen de militaire dictatuur maar later vooral actief geworden in drugshandel. De heuvel hiernaast is in handen van Terceiro Comando Puro, de TCP, en die waren beduidend sterker dan onze CV die even onder lagen. Tot de CV's van andere favela's hulp kwamen bieden. Heen en weer werden bendeleden vermoord, tot de BOPE (Batalhão de Operações Policiais Especiais, die eruitzien als Robocops, HV) het welletjes vond en in maart van dit jaar de zaak afhandelde. Officieel waren er twee doden; officieus twaalf en één BOPE. Niemand weet het precies, alle doden zijn langs de achterkant van de heuvel weggebracht. Zoveel bloedvergieten had de favela nooit gezien en men is daar erg van geschrokken. Nu is het gelukkig weer rustig."

Op de barricade waar hij meer dan dertig jaar geleden voor koos tijdens zijn studie pol en soc aan de UGent, volhardt de pacifist in Pol D'Huyvetter. Hoe meer wordt geschoten in zijn wijk, hoe meer hij over vrede spreekt. "We hadden toen net met vrijwilligers een scholenproject lopen, waarbij ze een muurschildering zouden maken. Vrede en geweldloosheid moest het thema worden. Het zijn die kleine elementen waarmee wij proberen het verschil te maken."

"Zuid-Amerika is jammer genoeg het gewelddadigste continent ter wereld geworden en in Brazilië alleen sterven jaarlijks 50.000 mensen door een kogel. Het is een opbod. Een tijd geleden hadden ze ineens IS-strijders opgepakt in Brazilië die wapens probeerden te bestellen via het internet in Paraguay. Dan gaat bij mij het alarm af want dit bericht klopt niet. Ik wil die tien zien die ze hebben aangehouden. Bestaan ze wel? Of is dit het zoveelste voorwendsel om nog meer politie, militairen en paramilitairen op de bevolking los te laten?"

"Dertig procent van alle militaire uitgaven van heel Latijns-Amerika wordt in dit land uitgegeven. Voor een pacifist is Brazilië dus een hele kluit, maar ik weiger het te ondergaan. Ik ga zo vaak mogelijk praten over vrede en ik geef dan altijd het voorbeeld van Costa Rica, een land waar het goed gaat en waar vijftig jaar geleden het leger is afgeschaft en de kazernes scholen en ziekenhuizen werden. Ik hoop dat er iets blijft hangen, al maak ik mij geen illusies. Met een minimumsalaris van 800 reais (iets meer dan 200 euro) verdienen je al snel meer met drugs en geweld."

Gevluchte slaven

Vandaag wordt in Rio de veelbesproken en langverwachte Linha 4 officieel geopend. Dat is de metrolijn die Ipanema verbindt met het olympische epicentrum in Barra de Tijuca. Samen met de nieuwe terminal op de internationale luchthaven is dit het grootste infrastructuurproject dat Rio voor de Spelen heeft gebouwd. Dat heeft veel jobs opgeleverd, vaak voor ongeschoolde arbeiders die ze in de favela's bij bosjes hebben. Beneden bij Babilônia wordt bovendien het beachvolleybal gespeeld in een tijdelijke arena van 12.000 man.

Toch zijn die hele Olympische Spelen de favelados worst, weet D'Huyvetter. "Niet alleen de lagere inkomens klagen over de Spelen. Ook de middenklasse vindt dat er te veel geld naartoe is gegaan, terwijl er wekelijks berichten zijn dat leraars, brandweer of politie niet worden betaald. De mensen uit de favela hebben niks met die Spelen. Sommigen hebben meegewerkt aan de tunnels voor Linha 4, sommigen hebben collega's verloren toen het mis ging bij de werken. Over hen zal het niet gaan bij de plechtige opening, die illusie hebben ze niet. Burgemeester Paes zal de pluim wel op zijn hoed steken."

"Ik ben realist: wij hopen op meer bezoek. Daarom ben ik elke dag open vanaf 12 uur. Maar tegelijk wens ik dat de bezoekers de favela leren kennen als een bijzondere plek waar nog veel potentieel is. Of ze het zullen zien, weet ik niet. Ik woon hier lang en voor mij - in het Frans opgevoed in een Oudenaardse bourgeoisfamilie met roots in de textiel - is het niet makkelijk om te begrijpen wat opgroeien in de favela met een mens doet. De favela's gaan terug op de kilombos, de wijken waar gevluchte slaven en later de bevrijde slaven gemeenschappen begonnen. Die slaaf-meesterverhouding beheerst nog steeds de sociale textuur in een stad als Rio en het is niet moeilijk: hoe zwarter, hoe meer kans dat je in een favela woont."

"Veel van onze burens werken in de dienstensector. Dat betekent dat ze elke dag bij wijze van spreken de rijken hun kont gaan afvegen en 'madame' - zo noemen ze de rijke dames - hun koffie mogen inschenken. Met als gevolg een laag zelfbeeld. De enkelingen die zich toch kunnen opwerken, worden niet altijd goed onthaald. Studeren aan de universiteit wordt al snel gezien als een verraad aan de roots."

Inmiddels is de bar-restaurant-hostel het middelpunt van een sociaal-economisch initiatief dat de favela ten goede moet komen. D'Huyvetter herinnert zich nog zijn begin toen de bendes hem lieten verstaan dat ze in hem een X9, een chiche nove of een verrader, vermoedden. "Dat was even schrikken, want dan ben je echt niet gerust. Ik heb op hen ingepraat en stilaan begrepen ze ook dat ik hier wilde blijven en een leven opbouwen. Ik heb hen uitgelegd dat ik mijn bar Estrelas heb genoemd, niet omdat ik vanop mijn terras de sterren zie, maar omdat de bewoners van deze favela voor mij de sterren zijn."

Aan de ultieme ontvoogding wordt nu heel hard gewerkt. Recent is besloten dat het elektriciteitsnet geen monopolie meer is van enkele grote bedrijven maar toegankelijk moet zijn voor privé-initiatieven. Pol D'Huyvetter heeft al zonnepanelen liggen op zijn pousada, maar wil de hele favela via een coöperatieve in een groepsaankoop betrekken. Dat project werd opgepikt door de media en trok de aandacht van de regering. Enkele weken geleden werd hij samen met de verkozen voorzitter, zeg maar burgemeester, van Babilônia uitgenodigd naar Brasilia om in het parlement het project te presenteren.

"Iedereen was enthousiast. Weet je dat er in heel Brazilië nog maar 1.200 projecten zijn voor zonne-energie? (spottend) Ze hebben hier natuurlijk geen zon. Zonnepanelen zouden voor de favela een hele ommekeer betekenen. Uiteraard zou de elektriciteitsfactuur van de favelados dalen, maar daarnaast zouden ze voor het eerst in hun leven zelf produceren, en niet langer de wet van een energiemastodont ondergaan. Noem het maar het doorbreken van de slaaf-meesterrelatie."

"We krijgen van iedereen steun: Duitsers, Nederlanders, Zwitsers, de consul van Colombia, ze beloven allemaal naar onze activiteiten te komen en steunen ons met geld of directe hulp. En België? Toen het consulaat zag dat de pers ons project had opgepikt, moesten

we het eens komen presenteren. Fantastisch, zegden ze, hoe kunnen we helpen? Met ons meewerken en als het kan financieel te steunen, zei ik. Jammer, maar geld hadden ze niet. We hebben sindsdien niks meer gehoord. Dan is er eens een Belg die wat doet en die van iedereen hulp krijgt, behalve van zijn eigen land."

Je kunt Estrelas da Babilônia vinden via Google Maps en TripAdvisor.

Maandag:De verloren eer van het Internationaal Olympisch Comité.

HANS VANDEWEGHE

Copyright © 2016 De Persgroep Publishing. All rights reserved